

AVSTRALIYA INGLIZ TILINING LEKSIK XUSUSIYATLARI VA ULARNING KELIB CHIQISHI

Abdug‘ofurova Mavluda Boburjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti talabasi:

Tel: +998882972717

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20569681>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Avstraliya ingliz tilining leksik xususiyatlari va ularning kelib chiqish manbalari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqotda Avstraliya ingliz tili leksikasining tarixiy shakllanish jarayoni, Britaniya ingliz tili asoslari, aborigen tillarining ta’siri hamda ijtimoiy-madaniy omillarning roli yoritilgan. Shuningdek, australizmlar, qisqartmalar, so‘zlashuv va sleng leksikasining o‘ziga xos jihatlari misollar orqali izohlanadi. Aborigen tillaridan o‘zlashgan leksik birliklarning lingvomadaniy ahamiyati alohida ta’kidlanib, ularning Avstraliya ingliz tilining milliy variant sifatida shakllanishidagi o‘rni asoslab beriladi. Maqola ingliz tilining hududiy variantlarini o‘rganishda muhim ilmiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Avstraliya ingliz tili, leksik xususiyatlar, australizmlar, aborigen tillari, leksik o‘zlashmalar, hududiy variant, so‘zlashuv leksikasi, sleng birliklar, lingvomadaniyat, tarixiy manbalar.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the lexical characteristics of Australian English and their sources. The study sheds light on the historical development of Australian English lexicon, the foundations of British English, the influence of Aboriginal languages, and the role of socio-cultural factors. Additionally, the distinctive features of Australisms, abbreviations, colloquial, and slang vocabulary are illustrated with examples. The special importance of lexical units borrowed from Aboriginal languages is emphasized, and their role in the formation of Australian English as a national variant is substantiated. The article serves as an important scientific resource for the study of regional variants of the English language.

Keywords: Australian English, lexical features, Australisms, Aboriginal languages, lexical borrowings, regional variant, colloquial vocabulary, slang units, linguaculture, historical sources.

Аннотация: В данной статье представлен всесторонний анализ лексических особенностей австралийского английского языка и их источников. Исследование проливает свет на историческое развитие лексики австралийского английского языка, основы британского английского, влияние языков аборигенов и роль социокультурных факторов. Кроме того, на примерах иллюстрируются отличительные особенности австрализмов, сокращений, разговорной и сленговой лексики. Особое внимание уделяется социолингвистическому значению лексических единиц, заимствованных из языков аборигенов, и обосновывается их роль в формировании австралийского английского языка как национального варианта. Статья является важным научным ресурсом для изучения региональных вариантов английского языка.

Ключевые слова: австралийский английский, лексические особенности, австрализмы, языки аборигенов, лексические заимствования, региональный вариант, разговорная лексика, сленговые единицы, лингвокультура, исторические источники.

Avstraliya ingliz tili leksikasining shakllanishi va tarixiy manbalari

Avstraliya ingliz tili ingliz tilining hududiy varianti sifatida XVIII asr oxirlaridan boshlab shakllana boshlagan. 1788-yilda Britaniya imperiyasi tomonidan Avstraliya hududiga birinchi kolonistlarning olib kelinishi bilan ingliz tili yangi geografik, ijtimoiy va madaniy muhitga moslashish jarayoniga kirdi. Ushbu jarayon tilning, xususan, leksik tizimining boyishi va o'ziga xoslashuviga sabab bo'ldi. Avstraliya ingliz tili leksikasi dastlab Britaniya ingliz tiliga tayangan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan mustaqil xususiyatlarga ega bo'lgan til varianti sifatida shakllandi. Avstraliya ingliz tili leksikasining tarixiy manbalaridan biri Britaniya ingliz tili hisoblanadi. Dastlabki kolonistlar asosan Angliyaning turli hududlaridan, shuningdek Irlandiya va Shotlandiyadan kelgan bo'lib, ular o'zlariga xos dialektal leksikani yangi hududga olib kelganlar. Natijada Avstraliya ingliz tili tarkibida ayrim arxaik va dialektal so'zlar saqlanib qolgan. Masalan, kundalik nutqda qo'llanilgan ba'zi so'z va iboralar Britaniya ingliz tilida keyinchalik eskirgan bo'lsa-da, Avstraliya variantida faol ishlatilishda davom etgan. Yangi tabiiy muhit Avstraliya ingliz tili leksikasining shakllanishida muhim omil bo'ldi. Avstraliyaga xos bo'lgan o'simliklar, hayvonlar va geografik obyektlar uchun ingliz tilida mavjud bo'lmagan tushunchalarni ifodalash zarurati paydo bo'ldi. Shu sababli aborigen tillaridan ko'plab leksik birliklar o'zlashtirildi. “Kangaroo”, “boomerang”, “koala”, “dingo” kabi so'zlar mahalliy tillardan ingliz tiliga kirib, Avstraliya ingliz tilining ajralmas qismiga aylandi. Bu o'zlashmalar nafaqat leksik boylikni oshirdi, balki Avstraliya madaniy va tabiiy muhitining til orqali aks etishiga xizmat qildi. Avstraliya ingliz tili leksikasining shakllanishida ijtimoiy omillar ham muhim rol o'ynadi. Dastlabki koloniyalar jazoni ijro etish muassasalari sifatida tashkil etilganligi sababli, mahbuslar va oddiy xalq nutqiga xos so'zlashuv leksikasi til tizimida mustahkam o'rin egalladi. Bu holat Avstraliya ingliz tilida norasmiy, og'zaki va qisqartmalarga boy leksikaning keng tarqalishiga olib keldi. Masalan, so'zlarni qisqartirib yoki erkalash ma'nosini beruvchi shakllarda qo'llash Avstraliya ingliz tilining muhim leksik xususiyatlaridan biridir. XIX asrda oltin konlarining kashf etilishi va keyingi migratsiya to'lqinlari Avstraliya ingliz tili leksikasining yanada boyishiga sabab bo'ldi. Turli millat va madaniyat vakillarining kelishi natijasida yangi so'zlar, iboralar va atamalar tilga singib bordi. Bu jarayon Avstraliya ingliz tilining ochiq va moslashuvchan leksik tizimga ega ekanligini ko'rsatadi. Ayniqsa, mehnat, savdo va kundalik hayot bilan bog'liq leksik birliklar tez sur'atlarda shakllandi. XX asrga kelib, Avstraliya ingliz tili milliy til varianti sifatida mustahkamlandi. Ta'lim, ommaviy axborot vositalari va adabiyot orqali leksik me'yorlar barqarorlashdi. Shu bilan birga, Amerika ingliz tilining ta'siri ham sezilarli bo'lib, texnologiya, sport va ommaviy madaniyat sohalarida yangi leksik birliklar paydo bo'ldi. Biroq Avstraliya ingliz tili o'zining tarixiy manbalari va milliy xususiyatlarini saqlab qolgan holda rivojlanishda davom etmoqda.

Avstraliya ingliz tilining o'ziga xos leksik xususiyatlari

Avstraliya ingliz tili ingliz tilining mustaqil hududiy varianti sifatida o'ziga xos leksik tizimga ega. Ushbu leksik xususiyatlar tarixiy taraqqiyot, ijtimoiy omillar, madaniy muhit hamda geografik sharoitlar ta'sirida shakllangan. Avstraliya ingliz tilining leksik qatlami nafaqat umumingliz leksikasiga tayangan, balki mahalliy va ijtimoiy ehtiyojlar asosida yuzaga kelgan maxsus birliklar bilan ham ajralib turadi. Avstraliya ingliz tilining eng muhim leksik xususiyatlaridan biri — **australizmlar**, ya'ni faqat Avstraliya hududida yoki asosan shu mintaqada qo'llaniladigan so'z va iboralardir. Bunday birliklar ko'pincha kundalik hayot, ijtimoiy munosabatlar, mehnat faoliyati va madaniyat bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, “bush” so'zi Avstraliya ingliz tilida qishloq yoki chekka hududlarni anglatib, Britaniya yoki Amerika ingliz tilidagi ma'nosidan farqlanadi. Shuningdek, “mate” so'zining keng va samimiy qo'llanilishi avstraliyaliklar nutqida ijtimoiy tenglik va yaqinlikni ifodalaydi. Avstraliya ingliz tiliga xos yana bir muhim leksik jihat — qisqartmalar va erkalash

shakllarining keng tarqalganligidir. Soʻzlarni qisqartirib ishlatish avstraliyaliklar nutqining norasmiy va samimiy xarakterini aks ettiradi. Masalan, “afternoon” oʻrniga “arvo”, “barbecue” oʻrniga “barbie”, “breakfast” oʻrniga “brekkie” kabi shakllar faol ishlatiladi. Bunday leksik birliklar tilning ogʻzaki nutqda qulay va ixcham boʻlishiga xizmat qiladi. Avstraliya ingliz tilining leksik tizimida soʻzlashuv leksikasining ustuvorligi ham alohida eʼtiborga loyiq. Rasmiy nutqda ham norasmiy, oddiy va bevosita ifodalar tez-tez uchraydi. Bu holat Avstraliya jamiyatida ijtimoiy tabaqalanishning nisbatan pastligi va muloqotda soddalikning qadrlanishi bilan bogʻliq. Natijada til rasmiy va norasmiy uslublar oʻrtasida keskin chegara qoʻymaydi. Shuningdek, Avstraliya ingliz tilida mahalliy flora va fauna bilan bogʻliq leksik birliklar muhim oʻrin tutadi. “Kangaroo”, “koala”, “emu”, “wombat” kabi soʻzlar Avstraliya tabiatiga xos boʻlib, ular tilning milliy rang-barangligini oshiradi. Ushbu soʻzlarning koʻpchiligi aborigen tillaridan oʻzlashgan boʻlib, Avstraliya ingliz tilining leksik oʻziga xosligini belgilovchi asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Avstraliya ingliz tilining leksik xususiyatlari orasida semantik farqlanishlar ham muhim ahamiyatga ega. Baʼzi umumingliz soʻzlari Avstraliya variantida boshqa yoki kengaytirilgan maʼnoda qoʻllanadi. Masalan, ayrim kasb nomlari, ijtimoiy atamalar yoki kundalik buyumlar nomlari Britaniya va Amerika ingliz tillaridan farqli leksik birliklar orqali ifodalanadi. Bu holat Avstraliya ingliz tilining mustaqil semantik tizimga ega ekanligini koʻrsatadi. Bundan tashqari, Avstraliya ingliz tilida sleng va norasmiy leksikaning faol qoʻllanilishi tilning muhim xususiyatlaridan biridir. Sleng birliklar koʻpincha yoshlar nutqida, ommaviy axborot vositalarida va kundalik muloqotda uchraydi. Ular tilning dinamikligini taʼminlab, ijtimoiy jarayonlarga tez moslashish imkonini beradi.

Aborigen tillari va ularning Avstraliya ingliz leksikasiga taʼsiri

Avstraliya ingliz tilining leksik shakllanishida aborigen tillari muhim tarixiy va madaniy manba hisoblanadi. Yevropaliklar Avstraliya hududiga kelishidan avval qitʼada yuzlab aborigen tillari va lahjalari mavjud boʻlib, ular mahalliy aholining turmush tarzi, tabiat bilan munosabati hamda madaniy qadriyatlarini ifodalagan. Ingliz tilining ushbu hududda tarqalishi jarayonida aborigen tillari bilan bevosita aloqa oʻrnatilgan va bu holat Avstraliya ingliz tilining leksik tizimida sezilarli iz qoldirgan. Aborigen tillarining Avstraliya ingliz tiliga taʼsiri, avvalo, nominal leksika, yaʼni predmet, hodisa va mavjudotlarni nomlash zarurati bilan bogʻliq boʻlgan. Yangi kolonistlar uchun nomaʼlum boʻlgan flora va fauna vakillari, geografik obyektlar va tabiiy hodisalarni ifodalash uchun ingliz tilida mos atamalar mavjud emas edi. Shu sababli mahalliy tillardan soʻzlar oʻzlashtirildi. “Kangaroo”, “koala”, “wombat”, “emu”, “dingo” kabi leksik birliklar aborigen tillaridan ingliz tiliga kirib, Avstraliya ingliz leksikasining ajralmas qismiga aylandi. Ushbu soʻzlar hozirgi kunda nafaqat Avstraliya, balki butun dunyo ingliz tilida tanilgan birliklar sifatida qoʻllaniladi. Aborigen tillaridan oʻzlashgan soʻzlar faqat hayvon va oʻsimlik nomlari bilan cheklanib qolmaydi. Avstraliya ingliz tilida madaniy va ijtimoiy tushunchalarni ifodalovchi leksik birliklar ham mavjud. Masalan, mahalliy aholining urf-odatlarini, yashash joylari va anʼanaviy buyumlari bilan bogʻliq atamalar ingliz tiliga kirib, Avstraliya jamiyatining madaniy xususiyatlarini til orqali ifodalashga xizmat qilgan. Bu holat til va madaniyat oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlikni yaqqol namoyon etadi. Aborigen tillarining taʼsiri Avstraliya ingliz tilining toponimik leksikasida ham aniq kuzatiladi. Koʻplab shaharlar, daryolar, togʻlar va hududlar nomlari mahalliy tillardan olingan. Bunday toponimlar geografik muhitni aniq ifodalash bilan birga, tarixiy xotirani saqlab qolish vazifasini ham bajaradi. Natijada Avstraliya ingliz tilining leksik tizimi milliy va tarixiy qatlam bilan boyitilgan. Shu bilan birga, aborigen tillarining taʼsiri miqdor jihatidan cheklangan boʻlsa-da, ularning lingvomadaniy ahamiyati nihoyatda yuqoridir. Oʻzlashgan soʻzlar Avstraliya ingliz tiliga milliy rang-baranglik bagʻishlab, uni ingliz tilining boshqa hududiy variantlaridan farqlab turuvchi

muhim omillardan biri hisoblanadi. Aborigen tillaridan kirib kelgan leksik birliklar orqali mahalliy aholining tabiatni idrok etish usuli va dunyoqarashi til tizimida aks etadi. Zamonaviy davrda aborigen tillariga bo'lgan qiziqishning ortishi va ularni saqlab qolish bo'yicha olib borilayotgan siyosat natijasida ayrim leksik birliklar qayta faollashmoqda. Bu jarayon Avstraliya ingliz tilining rivojlanishda davom etayotgan, ochiq va moslashuvchan leksik tizimga ega ekanligini ko'rsatadi. Aborigen tillaridan o'zlashgan so'zlar bugungi kunda tilning tarixiy merosi sifatida ham, madaniy identitetni ifodalovchi vosita sifatida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Avstraliya ingliz tili leksikasi murakkab va ko'p qatlamli tarixiy jarayonlar natijasida shakllangan mustaqil hududiy variant hisoblanadi. Uning leksik tizimi Britaniya ingliz tiliga tayangan holda, yangi geografik muhit, ijtimoiy sharoitlar va madaniy omillar ta'sirida sezilarli darajada boyigan. Ayniqsa, aborigen tillaridan o'zlashgan so'zlar Avstraliya ingliz tilining milliy rang-barangligini belgilovchi muhim manba sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada ko'rib chiqilgan australizmlar, qisqartmalar va so'zlashuv leksikasining keng qo'llanilishi Avstraliya jamiyatiga xos soddalik, tenglik va norasmiy muloqot madaniyatini aks ettiradi. Shuningdek, sleng va semantik farqlanishlar tilning dinamik va moslashuvchan xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Aborigen tillarining ta'siri miqdor jihatdan cheklangan bo'lsa-da, ularning lingvomadaniy ahamiyati juda yuqori bo'lib, Avstraliya ingliz tilini ingliz tilining boshqa variantlaridan ajratib turuvchi muhim omil hisoblanadi. Umuman olganda, Avstraliya ingliz tilining leksik xususiyatlarini o'rganish til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni anglashda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2003.
2. Trudgill, P. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Penguin Books, 2000.
3. Burridge, K., & Mulder, J. *English in Australia and New Zealand*. Oxford University Press, 1998.
4. Collins, P. *Australian English: Its Evolution and Current Status*. Cambridge University Press, 2009.
5. McArthur, T. *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford University Press, 1992.
6. Schneider, E. W. *Postcolonial English: Varieties Around the World*. Cambridge University Press, 2007.
7. Wardhaugh, R. *An Introduction to Sociolinguistics*. Blackwell Publishing, 2006.
8. Romaine, S. *Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford University Press, 2000.
9. Dixon, R. M. W. *Australian Languages: Their Nature and Development*. Cambridge University Press, 2002.
10. Algeo, J. *The Origins and Development of the English Language*. Wadsworth Publishing, 2010.